

Натисніть тут, щоб

КУПИТИ КНИГУ НА САЙТІ

або

заможляйте по телефону:

(0352) 28-74-89, 51-11-41

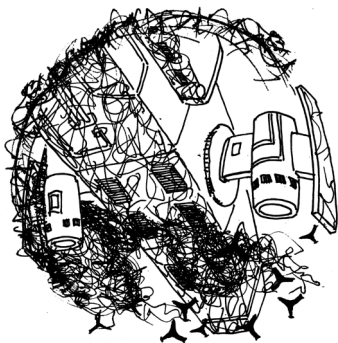
(067) 350-18-70

(066) 727-17-62

М А Є С Т А Т С Л О В А

Станіслав Лем

НЕПЕРЕМОЖНИЙ

 **ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН**

Серію «Маєстат слова» засновано 2004 року

Stanisław LEM

Niezwyčezony

© Barbara Lem and Tomasz Lem, 2016

Переклав з польської

Іван Сварник

Ілюстрації *Ростислава Крамара*

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавця*

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а,
м. Тернопіль, 46002, тел./факс (0352)52-06-07; 52-19-66; 52-05-48
office@bohdan-books.com www.bohdan-books.com

Збут: (0352) 43-00-46, (067) 3504817

Книга поштою: тел.: (0352) 51-11-41, (067) 3501870,
mail@bohdan-books.com

тел.: (044) 296-89-56; (095) 808-32-79, nk-bogdan@ukr.net

ЧОРНИЙ ДОЩ

«Непереможний», крейсер другого класу, найбільша одиниця, котру мала в розпорядженні База в сузір'ї Ліри, йшов на фотонівій тязі через крайній квадрант зоряного скупчення. Вісімдесят три члени екіпажу спали в тунельному гібернаторі центральної палуби. Оскільки рейс був порівняно коротким, замість повної гібернації застосували поглиблений сон, у якому температура тіла не спадала нижче десяти градусів. У рубці керування працювали лише автомати. У їхньому полі зору, в перехресті прицілу, лежав диск сонця, незначно гарячішого за звичайного червоного карлика. Коли його коло зайняло половину площини екрана, анігіляційна реакція була зупинена. Протягом якогось часу в усьому кораблі панувала мертва тиша. Беззвучно працювали кондиціонери та лічильні машини. Затихла навіть найделікатніша вібрація, що супроводжувала емісію світлового стовпа, який попередньо вистрілював з корпусу і, мов шпага нескінченної довжини,

занурена в морок, своєю інерцією штовхав судно. «Непереможний» ішов з тою самою швидкістю, близькою до світлової, безвладний, глухий і на позір порожній.

Потім вогники почали блимати один одному з панелей, осяяних рожевизною далекого сонця, відображеного на центральному екрані. Феромагнітні стрічки ожили, програми поволі сповзали в середину чимраз новіших машин, перемикачі яскрили іскрами, і струм тік дротами зі шумом, якого ніхто не чув. Електричні двигуни, перемагаючи опір давно застиглого мастила, почали обертатися, переходячи з басів на високі зойки. Матові штаби кадмію виступали з допоміжних реакторів, магнетичні помпи нагнітали рідкий натрій у змійовик охолодження, металевими конструкціями палуб пройшло тремтіння, а заодно слабке шкряботіння всередині стінок, ніби там бушували зграї звіряток, стукаючи кігтками об метал. Це показало, що рухомі саморемонтувальні апарати вже вирушили в багатокілометрову мандрівку, щоб контролювати кожне з'єднання балок, цілісність корпусу, непорушність металевих стиків. Увесь корабель сповнився шелестом, рухом, прокидаючись, і лише його залага ще спала.

І тут наступний автомат, проковтнувши свою програмну стрічку, вислав сигнал до управління

гібернатора. До подмуху холодного повітря додався пробуджувальний газ. Поміж рядами ліжок з ґратів на підлозі війнуло теплим повітрям. Однак люди довго мовби не хотіли прокидатися. Дехто мимоволі рухав руками; пустку їх холодного сну сповнювали маячня і кошмари. Врешті хтось першим розплющив очі. Корабель уже був готовий до цього. Вже кілька хвилин дотеперішню темряву довгих суднових коридорів, шахт двигунів, кают, кермувальної рубки, робочих постів, камер тиску осявало штучне денне світло. І доки гібернатор сповнювався шумом зітхань і зойків напівпритомних, корабель, мовби не в змозі від нетерплячки дочекатися пробудження залоги, розпочав маневр попереднього гальмування. На центральному екрані з'явилися смуги носових вогнів. У дотеперішню мертвоту досвітлового руху втрутився поштовх, потужна сила, прикладена носовими двигунами, намагалася зім'яти вісімнадцять тисяч тонн статичної маси «Непереможного», помножені тепер його величезною швидкістю. Щільно запаковані мапи неспокійно затрусилися в сувоях у картографічних каютах. Тут і там рухалися, мовби оживаючи, не надто міцно закріплені предмети; у камбузах загриміло, стукаючись, начиння, затремтіли спинки порожніх фотелів з піни, а пристінні пояси й линви па-

луб почали хитатися. Стукіт, змішані звуки скла, бляхи, пластику хвилюю промайнули всім судном від носа до корми. Тим часом з гібернатора долинав уже гомін голосів; люди від небуття, в якому перебували протягом семи місяців, через короткий сон, поверталися до яви.

Корабель скидав швидкість. Планета, уся вкрита рудою вовною хмар, заслонила зорі. Випукле люстро океану з відблиском сонця пересувалося чимраз повільніше. В поле зору увійшов бурий, подзьобаний кратерами континент. Люди на бортових пунктах не бачили нічого. Під ними, у титанових глибинах машинних відсіків нарастив придушений гуркіт, страшне перевантаження зіштовхувало пальці з рукояті. Хмара, що потрапила у потік викиду, розщепилася вибухом ртуті, розпалась і зникла. Гарчання двигунів на мить посилювалося. Рудуватий диск розплющився: так планета перетворювалася на поверхню. Уже видно було серпасті дюни, які пересував вітер; смуги лави, що розходилися, мов шпиці колеса, від найближчого кратера, зблиснули відбитком пожежі ракетних дюз, сильнішим за сонячне сяйво.

— Уся потужність на вісь. Статична тяга.

Стрілки ліниво пересувалися в наступний сектор датчика. Маневр відбувся безпомилково. Корабель, мов перекинутий вулкан, що дихає по-

лум'ям, висів за півмилі від подзьобаної рівнини, помережаної зануреними в піски скелястими хребтами.

— Уся потужність на вісь. Зменшити статичну тягу.

Уже видно було місце, в якому стикався з ґрунтом потік викиду, скерований вертикально донизу. Там здійнялася руда буря піску. З днища стріляли фіолетові блискавки, на вигляд беззвучні, бо грім поглинав сильніший од нього гуркіт газів. Різниця потенціалів вирівнялася, командир зауважив це, кивнувши головою інженерові: резонанс. Слід усунути. Але ніхто не відповів, двигуни вили, корабель опускався, тепер уже без жодних ривків, мов сталава гора, підвішена на невидимих лінвах.

— Половина потужності на вісь. Мала статична тяга.

Концентричними колами, мов видиво справжнього моря, в усі боки линули, наче дим, хвилі пустельного порошу. Епіцентр, куди з невеликої відстані вціляло полум'я викиду, вже не димів. Пісок зник, перетворився на дзеркало червонявих бульбашок, на кипляче озеро розтопленого кремнію, на стовп безперервних вибухів, доки не випарувався. Оголений, мов кістка, старий базальт планети почав м'якнутися.

— Стоси на холостий хід. Холодна тяга.

Блакить атомного вогню погасла. З дюз ударили скісні промені буровиків, і за мить пустелю, стінки скелястих кратерів і хмари над ними залила примарна зеленкавість. Базальтовій основі, на якій мало спочити широке днище «Непереможного», вже не загрожувало розплавленням.

— Стоси нуль. Холодною тягою на приземлення.

Усі серця забилися жвавіше, очі схилилися над інструментами, рукояті спітніли у затиснутих пальцях. Сакраментальні слова означали, що повороту вже не буде, що ноги стануть на справжній ґрунт, хоча б і на пісок пустельної кулі, але й там будуть схід і захід сонця, горизонт і хмари, і вітер.

— Точкове приземлення у надірі.

Корабель сповнив протяжний зойк турбін, крізь які униз падав матеріал згорання. Зелений стовп вогню, що розходився віялом, поєднав його з димом від палаючої скелі. З усіх боків здійнялися хмари піску, що засліпили перископ середніх палуб, лише в рубці керування на екранах радарів незмінно з'являлися і гасли поздовжні промені, які малювали обриси пейзажу, котрий тонує у хаосі тайфуну.

— Стоп при дотику.

Вогонь бунтівливо хвилювався під днищем, міліметр за міліметром зменшуючись від тиску

величезної ракети, що посувалася на нього, зелене пекло стріляло довгими бризками у глиб рухливих піщаних хмар. Щілина між днищем і обпаленим базальтом ставала дедалі вужчою лінією зеленого полум'я.

— Нуль і нуль. Усі двигуни стоп.

Дзвін. Один-єдиний удар, мовби величезного тріснутого серця. Ракета зупинилася. Головний інженер застиг з руками на двох рукоятях аварійного викиду: скеля могла не витримати. Чекали. Стрілки секундомірів рухалися далі своїм мурашиним кроком. Командир якусь мить дивився на показник вертикалі; його сріблястий вогник анітрохи не відхилився убік від червоного нуля. Мовчали. Розпечені до червоного дюзи вже починали звужуватися, видаючи низку характерних звуків, схожих на хриплий стукіт. Червонувата хмара, що піднялася на сотні метрів, спадала. З неї виринули тупа верхівка «Непереможного», його боки, обсмалені атмосферним тертям і тому схожі на колір старої скелі, рапатий подвійний панцир. Руда курява все ще клубилася й вирувала біля днища, але сам корабель уже цілком застиг, мов би став частиною планети, і тепер кружляв разом з її поверхнею лінивим рухом, що тривав віки, під фіолетовим небом, у якому видніли найсильніші зірки, що гасли лише в безпосередній близькості від червоного сонця.

— Нормальна процедура?

Астрогатор випростався над бортовим журналом, де на середині аркуша вписав умовний знак приземлення, годину, а в рубриці збоку додав назву планети: «Регіс III».

— Ні, Рогане. Почнемо з третього ступеня.

Роган намагався не показати здивування.

— Так точно. Хоча... — додав з близькістю, яку не раз дозволяв йому Горпах, — я волів би не бути тим, хто скаже це людям.

Астрогатор, мовби не чуючи слів свого офіцера, узяв його за плече і підвів до екрана, як до вікна. Пісок, розсунутий навсібіч полум'ям приземлення, утворив ніби неглибокий котлован, увінчаний дюнами, що осипалися. З висоти вісімнадцяти поверхів вони дивилися крізь триколірну площину електронних імпульсів, що створювали правдивий образ зовнішнього світу, на скелясту пілку віддаленого на три милі кратера. Із заходу вона ховалася за обрієм. Зі сходу під її вирвами громадилися чорні, непроникні тіні. Широкі ріки лави, хребти яких піднімалися над пісками, нагадували застиглу кров. Одна потужна зірка горіла в небі, під верхнім краєм екрана. Катаклізм, викликаний зішестям «Непереможного», минув, і пустельний вихор, різка течія повітря, що по-

стійно рухалася з екваторіальних зон до полюса планети, уже посував перші піщані язики під днище корабля, немов намагаючись терпляче загоїти рану, викликану вогнем приземлення. Астрогатор увімкнув мережу зовнішніх мікрофонів, і пронизливе, далеке виття разом із шумом піску, що шмагав по панцерові, на мить заповнили усю височінь просторої рубки. Потім він вимкнув мікрофони, і запанувала тиша.

— Отак воно виглядає, — сказав поволі. — Але «Кондор» не повернувся звідси, Рогане.

Той зціпив щелепи. Не міг заперечити командирові. З ним він пролетів багато парсеків, але дружби між ними не виникло. Може, надто великою була різниця віку. Чи пережиті разом небезпеки — замалими. Цей чоловік з волоссям чи не таким білим, як його одяг, був нещадним. Майже сотня людей нерухомо перебували на позиціях після завершення напруженої праці, що попередила зближення, переживши триста годин гальмування нагромадженої в кожному атомі «Непереможного» кінетичної енергії, вихід на орбіту, приземлення. Майже сотня людей, які місяцями не чули відлуння, котре супроводжує вітер, і навчилися ненавидіти порожнечу, як ненавидить лише той, хто її знає. Але командир про це, воче-

видь, не думав. Він поволі пройшовся рубкою і, спершись рукою на бильце крісла, вже піднятого на вищий рівень, буркнув:

— Ми не знаємо, що це, Рогане.

І далі, несподівано різко:

— Чого ви, пане, ще чекаєте?

Роган швидко підійшов до розподільних пультів, увімкнув внутрішню мережу й голосом, який іще тремтів від притлумленого обурення, кинув:

— Усі палуби, увага! Приземлення завершено. Наземна процедура третього ступеня. Восьма палуба: готувати енергоботи. Дев'ята палуба: стоси екранування на розігрів. Техніки захисту на місця. Решта екіпажу: на визначені робочі місця. Кінець.

Коли він це говорив, дивлячись у зелене око підсилювача, що моргало, залежно від модуляції голосу, йому здавалося, що він бачить їхні спітнілі обличчя, котрі застигають од раптового подиву й гніву, повернувшись до динаміків. Щойно тепер вони мали зрозуміти, тільки-но тепер починали клясти...

— Наземна процедура третього ступеня здійснюється, пане астрогаторе, — сказав, не дивлячись на старого. Той глянув на нього й несподівано усміхнувся кутиком уст.

— Це лише початок, Рогане. Може, ще будуть довгі прогулянки на заході, хто зна...

Із неглибокої стінної шафи він вийняв вузьку й високу книжку, розгорнув її і, кладучи на білий пульт з найжаченими рукоятями, запитав:

— Чи ви читали це, пане?

— Так.

— Їхній останній сигнал, зареєстрований сьомим гіперпередавачем, дійшов до проксимального буя в радіусі Бази рік тому.

— Я знаю його напам'ять. «Приземлення на Регіс III закінчено. Планета пустельна типу суб-Дельта 92. Сходимо на поверхню другою процедурою в екваторіальній зоні континенту Евани».

— Так. Але це був не останній сигнал.

— Знаю, пане астрогаторе. Сорок годин по тому гіперпередавач зареєстрував серію імпульсів, ніби переданих азбукою Морзе, але вони не мали жодного сенсу. Потім — дивні звуки, що кілька разів повторилися. Гертель назвав їх «нявчанням котів, яких тягнуть за хвіст».

— Так... — сказав астрогатор, але помітно було, що він не слухає. Знову став перед екраном. Над самим краєм поля зору, відразу біля ракети, з'явилися розчепірені виступи пандуса, по якому сунули, мов на параді, рівномірно, один за одним,

енергоботи, тридцятитонні машини, вкриті силіконовим вогнетривким панцерем. У міру того, як вони опускалися, їхні кінці поволі розходились, і водночас піднімалися, завдяки чому проміжок між ними збільшувався; опускаючи пандус, вони глибоко занурилися в пісок, але рухалися впевнено, орючи дюни, які вітер уже навів навколо «Непереможного». Вони розходилися по черзі в один та в інший бік, доки через десять хвилин увесь периметр корабля оточив ланцюг металевих черепах. Зупинившись, кожна почала поступово вкопуватись у пісок, доки всі не зникли, і лише блискучі плямки, регулярно розміщені на рудих узбіччях дюн, видавали місця, з яких виступали сфери емітерів Дірака. Укрита пінопластиком сталева підлога рубки здригнулася під кроками людей. Їхні тіла прошив короткий, мов блискавиця, виразний, хоча й ледь відчутний дроз, і зник, тільки мурашки ще якусь мить непокоїли м'язи щелеп, а видимий образ розплився в очах. Це явище тривало не довше, ніж півсекунди. Знову запанувала тиша, яку порушував далекий шум увімкнутих двигунів, що долинав з нижніх палуб. Пустеля, чорно-руді звалища скель, ряди лінивих хвиль піску чітко постали на екранах, і все було, мов раніше, але над «Непереможним» розкрився невидимий купол силового поля, що за-

кривало доступ до корабля. На пандусі з'явилися металеві краби з млинками антен, що рухалися вниз, хилитаючись навперемін вліво і вправо. Інфороботи, значно більші за емітерів поля, мали сплюснуті корпуси й металеві лапи, що розходились у боки. Грузнучи в піску і мовби з огидою витягаючи з нього глибоко занурені кінцівки, краби розійшлися і зайняли місця у проміжках ланцюга енергоботів. У міру того, як розгорталась операція захисту, на центральному пульті рубки з'являлися з матового тла контрольні вогники, а циферблати ударних годинників сповнював зеленкавий блиск. Мовби десяток великих очей дивився тепер, не моргаючи, на обох чоловіків. Усі стрілки лежали на нулі, свідчаючи, що ніщо не пробує проникнути крізь невидиму греблю силового поля. Лише вказівник наявної енергії посувався дедалі вище, проминаючи червоні рисочки гіґаватів.

— Я зійду вниз і щось з'їм. Пане Рогане, поке-руйте-но стереотипом! — раптом мовби збудьго-вано мовив Горпах, відриваючись від екрана.

— Дистанційно?

— Якщо панові на цьому залежить, може пан когось послати... або піти сам.

Із цими словами астрогатор розсунув двері й вийшов. Роган іще мить бачив його профіль у слабкому світлі ліфта, що беззвучно пішов униз.

Поглянув на табло показників поля. Нуль. Слід було б розпочати від фотограмометрії, подумав він. Облітати планету доти, доки не зроблять усього комплекту світлин. Може, хоч так удалося б щось з'ясувати. Бо візуальні спостереження з орбіти варті небагато; континенти це не море, отож усі спостерігачі з підзорними трубами в кошику на ґрот-мачті не стануть моряками. Інша справа, що на комплект світлин пішов би майже місяць.

Ліфт повернувся. Роган зайшов у нього й опустився на шосту палубу. Велика платформа перед камерою тиску була заповнена людьми, які, правду кажучи, вже не мали тут роботи, тим більше, що чотири сигнали, котрі означали обідню пору, повторювались уже чверть години. Перед ним розступалися.

— Йордан і Бланк. Підете зі мною на стереотип.

— Повні скафандри, пане навігаторе?

— Ні. Лише кисневі. І одного робота. Найкраще — з арканів, щоб не загруз у цій проклятій куряві. А ви всі чого тут стовбичите? Апетит пропав!

— Ми б хотіли, пане навігаторе... зійти на сушу.

— Хоча б на кілька хвилин...

Здійнявся гамір.

— Спокійно, хлопці. Прогулянки ще будуть. Поки що у нас третій ступінь.

Екіпаж розходився неохоче. Тим часом з вантажної шахти з'явилася платформа з роботом, який був на голову вищим за найвищого космонавта. Йордан і Бланк, уже з кисневими апаратами, поверталися електрокаром — Роган зауважив їх, спираючись на поруччя коридору, який тепер, коли ракета лежала на днищі, перетворився на вертикальну шахту, що сягала аж до першої машинної палуби. Над і під собою він відчував просторі поверхи металу, десь у самому низу працювали повільні транспортери, чути було слабеньке клацання гідравлічних приводів, а з глибини сорокаметрової шахти помірно віяло холодним очищеним повітрям із кондиціонерів.

Двоє осіб з персоналу камери відчинили перед ними двері. Роган машинально перевіряв розміщення пасків і прилягання маски. Йордан і Бланк увійшли за ним, металева підлога тяжко скреготнула під кроками робота. Пронизливий, протяжний свист повітря пронизав нутроці корабля. Відчинився зовнішній люк. Машинний пандус був на чотири поверхи нижче. Аби з'їхати вниз, люди скористалися малою платформою, яка ще раніше висунулася з обшивки. Її ланки сягали верхівки дюн. Клітка платформи була відчиненою зусібіч.

Повітря виявилось не набагато холоднішим, аніж усередині «Непереможного». Усі четверо сіли, магніти відпустили гальма, і платформа м'яко з'їхала з висоти одинадцяти поверхів, минаючи по черзі секції корпусу. Роган машинально перевіряв їх стан. Не надто часто вдається поза доком оглядати корабель ззовні. Зносився, подумав, дивлячись на смуги подряпин від метеоритів. Місцями панцерні плити утратили блиск, мовби роз'їджені сильною кислотою. Ліфт закінчив короткий політ, м'яко сідаючи у хвилю нанесеного піску. Люди зістрибнули й одразу ж угрузли вище колін. Лише робот, призначений для праці на засніжених поверхнях, смішно йшов, перевалюючись з боку на бік, однак упевнено на своїх карикатурно розплющених ступнях. Роган наказав йому зупинитись, а сам із колегами уважно оглянув усі отвори дюз корпусу, наскільки їх можна було побачити ззовні.

— Тут би згодився малий шліф і продув, — сказав Роган.

Щойно вилізши з-під днища ракети, він зауважив, яку величезну тінь відкидає корабель. Наче широка дорога, вона тягнулася дюнами, освітленими вже досить-таки похиленим сонцем. У симетричності піщаних хвиль був особливий спокій. Їхні заглибини сповнювала блакитна тінь,

а гребені світилися присмерковою рожевістю, і ця тепла, делікатна барва нагадала йому кольори, бачені колись у дитячій книжці з малюнками. Рожевість була неймовірно лагідною. Помалу він переносив погляд з дюни на дюну, помічаючи нові й нові відтінки бузкового саява, чим далі, тим худіші, покраяні серпами чорних тіней, аж туди, де вони, зливаючись у одну жовту сірість, оточували грізні зубці голих вулканічних скель. Він стояв і дивився, а його люди, не поспішаючи, рухами, що набули автоматизму завдяки багаторічному досвідові, робили звичайнісінькі заміри, замикали у малі резервуари проби повітря й піску, вимірювали радіоактивність ґрунту переносним зондом, рухомий корпус якого підтримував арктан.

Роган не звертав жодної уваги на їхні рухи. Маска закривала лише ніс і вуста, очі й уся голова були вільні, бо він скинув легкий охоронний шолом. Відчував вітер у волоссі, дрібнесенькі піщинки прилипали до обличчя і лоскітливо проникали між пластик маски та шкіру щік. Неспокійні пориви вітру лопотіли штанками комбінезона, великий, мовби набряклий диск сонця, на який можна було дивитися без шкоди тільки мить, тепер височів над самим дзьобом ракети. Вітер свистів протяжно, силове поле не затримувало руху газів, тому Роган взагалі не міг зро-

зуміти, де піднімається з пісків його невидима стіна. Велетенський простір, який він окидав поглядом, був мертвий, наче на нього ніколи не ступала людська нога, наче це не була планета, що поглинула корабель класу «Непереможного» з вісімдесятьма членами екіпажу, величезного, досвідченого плавця у порожнечі, спроможного за частку секунди розвинути потужність мільярд кіловатів, перетворити її на енергетичні поля, котрі не могло пробити жодне матеріальне тіло, сконцентрувати її у вбивчі промені з температурою зірок, які могли обернути на попіл гірський хребет чи висушити море. Однак цей сталевий організм, збудований на Землі, плід багатовікового розквіту технологій, пропав тут, зник невідомим чином, без сліду, без сигналу SOS, мовби розчинився у цій рудій та сірій пустелі.

І весь цей континент виглядає так само, подумав Роган. Він добре його пам'ятав. Бачив з висоти віспу кратерів та єдиний рух, який помічав серед них, — невпинний, тихий плін хмар, що волочили свої тіні через нескінченні шеренги дюн.

— Активність? — запитав, не обертаючись.

— Нуль, нуль два, — відповів Йордан і підвівся з колін. Обличчя його розчервонилось, очі блищали. Маска нівелювала інтонації голосу.